Gobierno de México

XCHOLJEL JU’UN b’a wa xta’x stojb’esjel, b’a wa x-a’xi och yajk’achil sok b’a jastik wa xkusxi el b’a jas te’y ja b’a yajtab’ ju’un 2o. it te’y b’a CHa’an sKujlayub’il lekilal b’a sLe’jel jlekilaltik b’a xCHonab’il TSomjel b’a Mejiko, b’a it wa sta’a ti’ ja Tojolchonab’i’ ja Tojolkomon jumasa’ sok ja ixuk-winke’ jumasa’ Apromejikano’

Lengua indígena o agrupación lingüística y Autodenominación

Tojolabal o Tojol-ab’al

Variante lingüística y Autodenominación

Tojolabal o tojol-ab’al

YIP CHA’AN CHOLAL B’A SNIWAKIL SLUJMAL MEJIKO
SNAJTSIL B’A WA X-OCH KULAN JA MA’ OLOMALI’

XCHOLJEL JU’UN b’a wa xta’x stojb’esjel, b’a wa x-a’xi och yajk’achil sok b’a jastik wa xkusxi el b’a jas te’y ja b’a yajtab’ ju’un 2o. it te’y b’a CHa’an sKujlayub’il lekilal b’a sLe’jel jlekilaltik b’a xCHonab’il TSomjel b’a Mejiko, b’a it wa sta’a ti’ ja Tojolchonab’i’ ja Tojolkomon jumasa’ sok ja ixuk-winke’ jumasa’ Apromejikano’.

Te’y b’a sti’ sat jun yijlab’ sJe’ulab’il sB’i’il b’a sLujmalil Mejiko, wa xyala: xCHonab’il TSomjel b’a Mejiko.- Ma’ Olomal b’a sLechanal sLujmalil Mejiko.

ANDRÉS MANUEL LÓPEZ OBRADOR, Olomal b’a xCHonab’il TSomjel b’a Mejiko, maklayik ja ma’tik ti’ sb’aj ili’:

Ja’xa ja Niwan TSomjel b’a wa xCHapxi sKujlayub’il jLekilaltiki’ yala kab’ oj jchol ja jastik te’y b’a

XCHOLJEL JU’UN

“JA NIWAN TSOMJEL B’A KIB’ANALTIK B’A XCHONAB’IL TSOMJEL B’A MEJIKO, B’A STOJOL JAS WA XYALA JA YAJTAB’ JU’UN 135 JA B’A CHA’AN SKUJLAYUB’IL LEKILAL B’A SLE’JEL JLEKILALTIK B’A XCHONAB’IL TSOMJEL B’A MEJIKO, YUJ JA OXA EL YALJEL B’A YOJ SNALAN JA MA’TIK STA’UNEJ XCHOL JA B’A JUJUNE’ YALJEL B’A SLUJMALIL CHONAB’ JUMASA’ SOK JA B’A SLUJMALIL NIWAN CHONAB’ SB’I’IL MEJIKO’, WA XYALA KE TOJB’ELXA JA JU’UNI’, OCHELXA SMOJOL, KUSUB’ALXA KAN JA B’A MI STA’A SB’EJ JA B’A YAJTAB’ 2o. JA IT TE’Y B’A CHA’AN SKUJLAYUB’IL LEKILAL B’A SLE’JEL JLEKILALTIK B’A XCHONAB’IL TSOMJEL B’A MEJIKO, YUJ JA WA’NNI XTA’X XCHOL JA B’A YOJ TOJOLCHONAB’ JUMASA’, JA B’A SWINKIL TOJOLKOMONALTIKI’ SOK JA B’A IXUK-WINKE’ APROMEJIKANO’

Kechan ja’ syajtab’il ju’un iti’.- Wa xyi’a stojb’esjel ja sb’ajtanili’, ja xchab’ili’, ja yoxili’, ja xchanili’ sok ja sjo’il cholub’al lo’ili’: ja xe’ntik yaljel lo’il I, II, III, IV, sok ja b’a yajk’achili’ jastal V, VI, VII sok VIII ja it wa xta’x b’a sPilulab’il A; ja b’a cholub’al sb’ajtanili’, ja b’a xchab’ili’ sok ja b’a xe’ntik yaljel lo’il yajk’achil jastal I, II, III, IV, V, VI, VII sok VIII, sok ja b’a yoxil sPilulab’il B; sok ja b’a sb’ajtanil cholub’al lo’il wa xta’x b’a sPilulab’il B’; wa x-a’xi ochuk ja swakil cholub’al lo’ili’; wa x-a’xi och chab’ cholub’al smoj lo’il ja b’a xe’ntik yaljel lo’il II, ja b’a xe’ntik yaljel lo’il V, VI, VII, sok ja it cha ti’xa cha nochanni, chab’ cholub’al smoj lo’il ja b’a yajk’achil xe’ntik yaljel lo’il VIII sok ja b’a xe’ntik yaljel lo’il XII sok ja b’a XIII man b’a sPilulab’il A; wa x-a’xi och chab’ cholub’al smoj lo’il ja b’a xe’ntik yaljel lo’il I sok ja b’a xe’ntik yaljel lo’il II, III, VI, X, XI sok ja b’a XV, sok ja it cha ti’xa cha nochani, man b’a sPilulab’il B; ja b’a xchab’il sok ja b’a yoxil cholub’al lo’il it wa xta’x b’a sPilulab’il B’; sok ja b’a sPilulab’il CH; wa xkusxi kan ja xchab’il cholub’al lo’il it wa xta’x b’a yajk’achil xe’ntik yaljel lo’il VII sok ja cholub’al lo’il tsa’anxta wa xta’x b’a sPilulab’il A, najka ti’ni wa xta’x b’a Yajtab’ ju’un 2o. ja it wa xta’x b’a CHa’an sKujlayub’il lekilal b’a sLe’jel jlekilaltik b’a xCHonab’il TSomjel b’a Mejiko, b’a oj kan ja’ch jastal iti:

Yajtab’ ju’un 2o. Kechan june’ sok mini xb’ob’ spiljel ja Slujmalil Mejiko’, yuj ja lom cha’an niwan sk’eljel ja jastal wa x-ilxi ja tojolchonab’ jumasa’ sok ja jastal wa xta’x sk’eljel sak’anil ja moj-aljelal jumasa’.

Tuktukil ja jastal wa xta'x sk'eljel jsak'aniltiki' sok tuktukil kab'altik ja b'a Slujmalil Mejiko' pe ja'ni yuj ja lom ti' wa x-a'xi ko'uk ja yip b'a yoj snalan ja najate' komon jumasa', la kaltik ja iti' ti'ni wa xko' b'a yoj jnalantika yuj ja lom ja'chni ek'el jan kujtik man yora mito x-och jan ja kaxlan jnal ja b'a slujmal Mejiko'; ja ke'ntiki kulan kujtik ja jlo'iltiki', wa x-a'xi k'e' te', sok wa xpuktesxi ja snajtsil xchapjel a'tel it ak'ub'al k'e'uki', ja skujlayub'il lekilal chapan kujtiki', ja jastal wa xyamxi tak'ini', ja jastal wa xta'x sk'eljel ja sak'anili' sok ja jastal wa x-ilxi sat ja sle'jel jlekilaltiki', ma chikanxa jastala.

Ja jastal wa x-ek' sk'ujul sb'a jastal wa sje'a jastalotiki' jel t'ilan oj paklaxuk b'a ja'chuk oj k'elxuk ma'cha'a oj ko' sb'aj ja a'tel jumasa' it ti' wa xta'x b'a najate' komoni'.

Ja'ik ja komon jumasa' swinkil b'a xchonab'il najate' komon jumasa', sok tsome' tsome' wa slajawe' jastal oj ajyuke', jastal ja syamjel tak'ini', sok jastal wa sta'awe' ja sk'eljel sak'anile'i', ja' yuj tak, ti'ni kulane' ek' b'a jun lechan slujmalil satk'inala, sok wanni xchapawe' lajanlajan jastal oj ajyuk ja ma' ochel xchol ja b'a yoj komona, pe ja'ni jastal wa xyala ja ju'un chapan skujlayub'il lekilal-a.

Ja stojol lekil ja swinkil xchonab'il najate' komon jumasa' ja b'a ke'ntik wa xjna'atik jas oj jk'ultiki', ti'nike oj k'e' k'ulaxuk b'a yoj snalan jun cha'an skujlayub'il lekilal b'a yujni oj yal ke tsoman oj ajyukotik kib'analtik ja b'a slujmal Mejiko'. Ja b'a oj ta'xuk k'eljel ja tojolchonab' jumasa' sok ja tojolkomonaltiki' jelni t'ilan oj ka'tik och kolomtik, la kaltik cho t'ilanni oj ka'tik och kolomtik ja b'a cholub'al lo'il it kanta k'e'eli', jastal kab'altik sok jastaltik jk'umaltik, jastal b'a' kulanotik sok jastal wa xjk'anatik oj na'juk jb'ajtik.

Ja tojolchonab' jumasa' sok ja tojolkomonaltiki' ye'n wa xb'ob' yil-e' jas oj k'ulxuk yuj ja lom wa xb'ob' sna'e' sk'ulajel stojolili', la kaltik ke ay slu'um b'a yoj komon sok mi oj ya' sb'aj ko'el ja b'a yoj snajtsil ja niwak lo'ili'.

A. Ja CHa'an sKujlayub'il lekilal iti' wa sna'a slekil sok wa xya'a ja tojol lekilal b'a tojolchonab' sok b'a tojolkomon jumasa' ja b'a ke'ntik wa xjna'atik jas oj jk'ultik ja b'a jaman b'eji', chomajkil, ye'n wa xyila jastal ja b'a:

I. Oj xchap-e' ye'nle', pe jel t'ilan ja' oj yi'e' sb'ej ja jastal wa xyala ja ju'un chapan skujlayub'il lekilali' sok ja jas wa xyala ja CHa'an sKujlayub'il lekilal tojb'el iti', jastal kulan ja b'a tsamal oj ek'uk ja jsak'aniltiki', jastal tsamal oj ajyuk ja smojtajel jb'ajtiki', jastal oj xchap-e' ja lo'il b'a syamjel tak'ini', ja sle'jel jlekilaltiki' sok ja jastal wa x-ilxi sk'eljel ja sak'anili'.

II. Oj ya'we' ko' yoj snalane' sok oj sk'ul-e' ja ju'un chapan skujlayub'il lekilal b'a jastal oj eluke' k'ot tsamal sok ja lo'il wa'n sjomjel yoj jkomontiki', la kaltik jelni t'ilan oj cha sk'el-e' jasa'a wa xyala ja CHa'an sKujlayub'il lekilal it-a, cho jel t'ilan oj jk'u'utik ja jastal wa xka'a jk'ujultik ja jujune'otiki', jastal ja stojol sb'ejlal slekil jsak'aniltiki', chomajkil, jel st'ilanil oj le'xuk jastal oj sta' yip ja skisjel sak'anil ja ixuke' jumasa'. Ja skujlayub'il koltajeli' oj sje' jastal oj ya' kan kulan ja lo'il jumasa', la kaltik ja'ni it ek'elxa sk'ab' ja jwes jumasa' sok ja it ek'elxa b'a snajtsil wa xko' ja niwak lo'il jumasa'.

Ja lom ye'n xchole' xchapjel lo'ili' ma wokol jumasa' te'y yoj tojolkomoni' jel t'ilan ye'nle' oj yil-e' ja ma' ay xchol b'a yoj komoni', pe t'ilanni ja' oj yi'-e' ja jas wa xyala

ja ju'un chapan skujlayub'il lekilal ja b'a tojolchonab' sok ja b'a tojolkomon jumasa'a, la kaltik, ti'ni b'a yojol ja jastal chapan ja lo'ila, ja it ti'ni wa xta'x b'a yojol CHa'an sKujlayub'il lekilal sok b'a skujlayub'il koltajel oj ko' jb'ajtik.

III. Jel t'ilan ti' oj tsa'xuk b'a yoj snalan ju'un chapan skujlayub'il lekilal ja ma' oj och xcholi' ma ja ma' oj smojta ja ma' oj och kan xcholi' b'a ja'chuk oj sje'e' jastal wa xchapawe' ja lo'il jumasa', pe jelni t'ilan oj ochuke' lajan ja st'ojel ja ixuke' sok ja winike'i, sok ta yujk'a wa sle'awe' jun xchole' jel t'ilan lajanlajan oj ilxuke'; ja'ni jastal oj och kan xchole' ja b'a niwak cholal jumasa' sok jastalni oj sle'e' stsa'jele' b'a yoj snalan ja tojolkomon ja ta yujk'a yuj tsa'ub'ale'xa'i, pe jelni t'ilan ti' yoj snalan ja sk'u'jel lo'il te'y b'a sniwanil slujmal Mejiko', ma jastal wa sle'awe' ye'nle' jastal oj stsa'e' ja xCHonab'il jlujmaltiki' ma ja b'a yoj snalan slekilal ja b'a sLujmalil Niwan CHonab' sb'i'il Mejiko'. Ja jastal ju'un chapan skujlayub'il lekilal, mi xb'ob' mi oj yi' ja stojol lekil sle'jel sak'anil b'a t'ojwanel it te'y ts'ijb'ub'ali' yuj ja lom ye'n wa xyilawe' jastal oj stsa'e' ja ma'tik ochel kan xchol ja b'a slujmal chonab' jumasa'.

IV. Oj nolxuk sok oj talnaxuk, oj koltaxuk sok oj a'xuk k'e' te' ja xcha'anil lo'il b'a jastal wa xta'x k'eljel ja jastik sb'ajunej ja tojolkomon jumasa', ma yuj wa xta'x k'eljela ma yuj kechan wa xna'xi sb'aja, la kaltik ja iti' najka te'yni spetsanal ja jastik wa xta'x sk'eljel sak'anil b'a yoj skomoni' sok ja jastal wa sje'a b'a' chonab' jakeli'. Oj ta'x yiljel slekil ja jas wa xyab' ke ye'n sb'aji' yuj ja lom ye'nani skuchunej kani, pe jel t'ilan ja' oj i'xuk ja jas wa xyala ja skujlayub'il koltajeli'.

V. Oj le'xuk spuktesjel, oj a'xuk k'e' te', oj le'xuk jastal oj ta'x skoltajel, jastal oj cholxuk sb'ejlal sok jastal oj puktesxuk ja tojolk'umal jumasa'i' yuj ja lom wa'ni sje'a jastal tuktukil jakelaltik ja b'a slechanal jLujmaltik Mejiko', chomajkil, jel t'ilan oj je'xuk jastal oj ajyuk jun sle'jel jlekilaltik b'a tuktukil k'umal oj ka'tik yi', b'a ja'chuk oj ta'tik jastal oj jkolta jb'ajtik ja b'a yoj snajtsil niwak lo'ili' ma b'a jun lutan na'its chikan b'a'a'i.

VI. Oj ochkotik nochan spaklajel jastal oj ka'tik kulan ja sje'ulab'il a'tel b'a sneb'jel ju'uni', b'a ja'chuk oj na'juk ke jel jitsan sk'eljel jsak'aniltik wa xta'x ja b'a sLujmal Mejiko iti' pe ja'ni oj ki'tik ja jas wa xchola ja syajtab'il 3o. ja it chapan b'a cha'an skujlayub'il lekilali', chomajkil t'ilan lek oj i'xuk yab'al ja k'umal jumasa', jastal oj ajyuk ja chapan a'tel b'a sje'jel sok b'a sneb'jel ju'uni'.

VII. Oj k'e' stuljel, oj je'xuk sb'ej, oj a'xuk sta' yip sok oj puktesjuk ja k'uliltik an b'a yoj komon jumasa', cho ja'chuk ja stuljel ma' ay sok niwan chamel b'a oj sk'el jastal oj ajyuk ja ma' ko'el b'a niwan chameli', jastal oj ajyuk ja yajni wa xpojki ja alatsi' sok jastal oj stalna sb'aj ja ixuki'. T'ilan oj ilxuk slekilal ja ma'tik wa sna'a ja a'tel iti', oj ta'xuk sk'eljel b'a slekil ja jas wa sna'awe'i sok ja jas wa sje'awe'i'.

VIII. Oj talnaxuk sok oj tojb'esxuk ja snajtsil slujmalili', sok oj talnaxuk ja tuktukil yiljel slekil jsak'aniltiki' sok ja jastal tsome' tsome' ay ja lu'umk'inali', chomajkil jastal lu'umk'inal ay sak'anil talnanub'al yuj ja ma'tik ay xcholi', pe ja'ni jastal te'y ts'ijb'ub'al b'a chapan ju'un.

IX. Oj jamxuk b'ej, pe t'ilan oj i'xuk jun tojol skisjel ja jas wa xyala ja sju'unil lu'umi' sok ja jas chapan b'a ju'un sb'i'il CHa'an sKujlayub'il lekilal sok ja skujlayub'il koltajel chapani', chomajkil, cho oj ta'xuk ti' ja ta yujk'a ayxa ma' chonub'al yi' ja lu'um jaw, ma ti'xa sb'aj yoj komona ma yuj miyuka, b'a ja'chuk ye'nle'xa oj yil-e' jastal ya'tel oj sta'e' yi' sok ja'chuk oj ajyuke' sok tsamal ja jastik sb'a'al lu'umk'inal it ti' wa xta'x b'a yoj komoni' yuj ja ye'ni sb'aje'i, kechan mokni ya'e' lek yochele' sok ja lu'um jumasa' b'a lutub'alxani'i, yuj ja ja'chni wa xyala ja CHa'an sKujlayub'il lekilali'. Ja' yuj jelni t'ilan oj spaklaye' b'ajtan ja jas wa xyala ja skujlayub'il koltajeli'.

X. Oj tsa'xuk, ja b'a yoj slujmal chonab' k'ulan ek' ja tojolkomon jumasa', jun ma' oj sk'el jlekiltik ja b'a yoj snajtsil wa x-a'tiji ja ma'tik ay xcholi', pe ja'ni oj i'xuk ja skujlayub'il lekilal b'a me'y jtsa'jelaltik yuj ja lom junxta kab'altik ja b'a tuktukil sk'eljel jsak'aniltik iti'. Ja CHa'an sKujlayub'il lekilal jumasa' sok ja skujlayub'il koltajel it te'y b'a slujmalil niwak chonab' b'a Mejiko' jel t'ilan oj yil-e' slekil sok oj sle'e' stsa'jel jastal ja stojolili', b'a ja'chuk oj a'xuk sta' yip ja yaljel jas wa xk'ujulaxi'i' sok ja b'a ma'tik jekub'al b'a xchapjel lo'il b'a sle'jel jsak'aniltiki'.

Kusub'alxa kan ja cholub'al lo'il iti'

XI. Oj ta'xuk ochel b'a yoj snalan ja cholal b'a xchapjel ja lo'il ma wokol jumasa' it te'y b'a xCHonab'il jlujmaltiki'. Ja b'a oj ta'xuk ya'jel ko'uk ja stojol lekili', ja b'a sti' sat ja jwesi' sok ja jastal cholub'al jan ja lo'il jumasa'i', ma stuch'ilal ma b'a yib'anal, jel t'ilan oj i'xuk sb'ej ja jas wa xyala ja ju'un chapan skujlayub'il lekilal sok ja jas wa xyala ja xe'n yaman sk'eljel jsak'aniltiki' pe mokni a'xuk kan patikajel ja jastik chapan ja b'a sju'unil CHa'an sKujlayub'il lekilali'.

Spetsanal k'a'uj, ja swinkil tojolkomon jumasa' ay yi'uneje' ja tojol slekile' b'a oj koltaxuke' sok oj choljuk yi'ile' yuj jun maklanum suta lo'il, jun sutuman k'umal, jun koltum ma junxa ak'a el sb'ej mulal b'a chapanxa lek b'a sle'jel stojol lekilal tojolkomonaltik, b'a tuktukil lo'il wa xta'x b'a skujlayub'il lekilal, b'a lajanlajan kab'altik ja ke'ntik ixuk-winikotiki', b'a sk'eljel lajanlajan kab'altik sok ja jastal tuktukil ja jk'umaltiki'.

XII. Oj sje'-e' ja stojol lekilal b'a oj k'e' stuljel ja xchapjel a'tel b'a jastal wa stsoma sb'aje' sok ja b'a wa xta'x ti'al ja syamjel tak'ini', ja jastal aye' b'a yoj komoni' sok ja jastal wa xyilawe' sk'eljel ja sak'anile'i, pe t'ilanni ja' oj yi'e' sb'ejlal ja jastal ajyel b'a yoj niwak lu'um jumasa' sok ja jastik sb'a'al lu'umk'inali', cho la kaltik ja'ni oj yi'e' ja jas wa xyala ja chapan a'tel wa xmakuni'i'.

XIII. Jel t'ilan oj i'xuk ab'al sb'a ju'un b'isub'al b'a skujlayub'il lekil sak'anil ma b'a chapan a'tel b'a snajtsil xchapjel lo'il, yuj ja ja'ni oj i'xuki', la kaltik, ja'ni yuj ja lom wa sjoma' ma wa stojb'es ja jastal wa xkilatik ja jsak'aniltiki', b'a ja'chuk oj ab'xuk sk'anjel ma oj ka'tik ko'tik yoj snalan ja xchonab'il tojolkomon jumasa' b'a oj kan chapan ja jastik wa xta'xi ti'i'.

Ja jastal oj ajyuk ja yi'jel yab'alil lo'ili' ti'ni oj a'xuk yi' sb'ej b'a skujlayub'il lekilal sok b'a sju'unil lo'il, b'a ja'chuk oj ta'xuk stojol lekilal sok oj ta'xuk ja jastik oj

k’ulaxuk ja b’a oj yi’ sb’ej ja lo’il jumasa’ it te’y ko’el b’a yoj snalan ja najate’ komon jumasa’, la kaltik ja’ni it te’y chapan b’a CHa’an sKujlayub’il lekilala.

Ja yajni ayxa chapan jun sb’isulab’il ju’un wa xya’ k’e’uk ja ma’tik ay xchol wa xmakuni b’a oj koltaxuk jun moj-aljelali’, ja sts’akol ja lo’il jawi jel t’ilan ye’n oj stupe’.

Ja moj-aljelal jumasa’ te’y tek’ani’, ja it ma’ wa xyi’a sb’ej ja chapan sb’isulab’il ju’un wa xya’ k’e’uk ja ma’tik ochel xcholi’ jel t’ilan oj ya’ kan yi’ sok oj spil ja sb’ajajel lajanlajan ja tojolchonab’i’ sok ja tojolkomon jumasa’, pe jelni t’ilan ja’ oj i’xuk yi’ sb’ej ja skujlayub’il koltajel chapanxani b’a jun ju’uni’.

Ja tojolchonab’ sok ja tojolkomon jumasa’ b’a yib’anal ja Mejiko’ kechan ye’nle’ te’y b’a sk’ab’e’ ja b’a oj ya’we’ kumxuk spatik ja lo’ili’, pe jel t’ilan oj ya’we’ ko’uke’ b’ajtan b’a yojol ja b’a ye’n xchole’ xchapjel lo’il it tojb’elxa’i, ja’ni ta yujk’a yuj mi xk’u’axi ja stojol lekil te’y ts’ijb’ub’al b’a xe’ntik yaljel lo’il iti’. Ja skujlayub’il koltajeli’ ye’n oj yal jastal oj ajyuk, jastaltik sb’ejlal wa sk’ana ja b’a oj el k’ot leki’ sok jastal oj chapxuk ja b’a oj a’xuk kumxuk spatik ja lo’il iti’.

Kusub’alxa kan ja cholub’al lo’il iti’.

B. Ja sLechanal sLujmalil Mejiko’, ja slujmalil niwak chonab’ jumasa’, ja chonab’ jumasa’, ma ja b’a xe’ntik yaman sts’ajkanil lu’umk’inal wa xta’x b’a sLujmalil Niwan CHonab’ sb’i’il Mejiko’, jel t’ilan oj ya’we’ k’e’uke’ te’ ja snajtsil xchapjel lo’ili’ sok oj sje’e b’a’ tik’an oj ko’uk ja cholal b’a sle’jel lekilal b’a kib’analtiki’ b’a ja’chuk oj ya’we’ ajyuk ja stojol lekilal te’y b’a najate’ komon jumasa’, pe sok ja’ni b’a oj k’e’ kulan ja xchapjel a’teli’ sok ja jastal oj k’e’ kulan ja slajel sb’aj jchik’iltiki’, la kaltik yujni yuj jel t’ilan oj ts’ijb’axuka sok oj a’xuk yi’ sb’ej b’a ja’chuk oj ch’ak sta’ skoltajel sb’aje’ ja ye’nle’i.

Ja b’a jawi’, ja ma’tik ochel xcholi’ ye’nle’ oj yi’ sk’ab’e’ st’ilanil sk’ulajel:

I. Jel t’ilan oj je’xuk jastal oj yi’ sb’ej ja xchapulab’il a’tel b’a komon jumasa’ sok b’a pilantik lu’umk’inal wa xta’x b’a tojolchonab’ sok b’a tojolkomon jumasa’, b’a ja’chuk oj tojb’uk ja sak’anile’i sok b’a tsamal oj ajyuke’ ja b’a yojol ja komon jumasa’, pe jel t’ilan ti’ oj sta’e’ yip b’a sju’unil xchapulab’il a’tel b’a slekilal b’a ja’chuk oj sta’ yip ja jastal oj syam-e’ ja tak’ini’, jastal wa x-a’teltaxi ja alaj b’a mi oj jomuk ja lu’umi’, jastal ja sts’unjel jas wa xkab’tiki’, ma jastal alajaltik b’a chapan, jastal ja inat b’a najate’i, jastal ja chapan wa’el b’a lek yab’jeli’ sok jastal wa stalnaye’ ja lu’um jumasa’, yuj ja lom ja’ni ke lek ja mi oj yamxuk ja yajnal k’ul b’a mi lek syamjeli’ ma ja yajnal k’ul b’a wa xtsikwani’i.

   Ja skujlayub’il koltajeli’ ye’n oj yal jastal oj ajyuk ja b’a oj ta’x sb’ej ja jastal oj stsom sb’aje’i sok jastal oj ya’we’ k’e’ te’ ja slekil sak’anile’ ja yajni wa xta’x ti’ ja syamjel tak’in te’y b’a yojol ja tojolchonab’ sok ja tojolkomon jumasa’, sok oj a’xuk sta’ yip ja chol a’tel yuj ja lom ja’chni wa xya’telta’ane’ ja moj-aljelal ja b’a yoj sle’jel slekilale’i’.

II. Jel t’ilan oj ajyuk yaljel, pe ja’ni oj i’xuk ja skujlayub’il lekilal sok ja jastik ta’ub’alxa ti’i, b’a lajanlajan jb’ajtik, b’a mi ma’ oj alxuk ab’al, janek’ oj och sk’ab’ ja tak’in (b’a xcha’anil snajtsil tak’in) ja tojolchonab’ sok ja tojolkomon jumasa’ yuj ja lom jelni

t'ilani', chomajkil, ye'n kuchan sb'aje' ja a'tel b'a wa sje'a toj wajum ja lo'il b'a tak'ini' cho ye'n oj yil-e' jas oj sk'uluke' sok.

III. Jel t'ilan oj i'xuk ja jas slekili' b'a ja'chuk oj na'xuk sb'aj sok oj sta' skoltajel yib'anal ja jastik sb'ajunej ja slujmal tojolkomoni', ja lu'um b'a jpetsanaltiki', ja jastik wa xna'xi'i sok ja jastal wa xje'xi sk'eljel jsak'aniltik ja ke'ntik ti' jb'ajtik b'a tojolchonab'i' ma b'a tojolkomon jumasa', pe ja'ni oj i'xuk ja jas ts'ijb'ub'al b'a skujlayub'il koltajel.

IV. Jaman oj ajyuk ja b'eji' sok oj ka'tik sta' yip ja sneb'jel ju'un b'a yoj komon jumasa', sb'a slajel sb'aj jchik'eltik sok b'a chikan jas k'umal oj elkotik sneb'jel, pe ja'ni sok ja:

a) Ja sje'jel jastal sb'ej ja ju'uni' sok ja sneb'jel ju'uni', chikan b'a' masan chonab'ila, mi oj ajyuk stupjel, oj le'xuk sta'jel jb'ajtik b'a slekil, sok jel t'ilan ja'ni oj je'juk ki'tik ja jas te'y ja b'a yojol ja sk'eljel sak'anil te'yotiki', chomajkil jel t'ilan ja' oj je'juk ki'tik sok ja jk'umaltiki';

b) A' chapxuk ja ma'tik wa sk'ana oj xchap sb'aj b'a xcha'anil sneb'jel ju'un b'a tojolkomonaltiki' sok oj ajyuk ya'teltajel ja lo'il sneb'jel ju'un b'a yoj komoni';

c) Oj tojb'uk jun lo'il b'a oj a'xuk yi' sts'akol ja xchapjel sb'aj b'a xcha'anil sneb'jel ju'un ja ma'tik wa'n xchapjel sb'aj b'a sneb'jel ju'uni', chikan jas kaje'il ay;

d) Ja spuktesjel chapub'al a'tel b'a sneb'jel ju'un sb'a tuktukil kumali', sok ja chapan a'tel b'a sje'jel sneb'jel ju'un b'a yoj tojolchonab' sok ja b'a tojolkomon jumasa', sok ja

e) Ja jastal cholub'alxa b'a ju'uni' sok ja jastal k'e'el te' ja chapan a'tel wa xmakuni b'a sneb'jel ju'uni', la kaltik ja'ni it wa sna'awe' sb'aj ja jastik ya'unej kan b'a jk'ab'tik ja me'um-tat jumasa' b'a yoj tojolchonab' sok ja b'a yoj tojolkomon jumasa', chomajkil ja it jel st'ilanil ja b'a sLujmalil Mejiko'; cha ja'chuk ja spuktesjel slajel sb'aj jchik'iltiki', oj sje' ke mi oj ajyuk ja k'e'naneli' sok mi oj ajyuk ja ilk'ujulaneli'.

V. Oj ajyuk jaman ja b'ej ja b'a oj ki'tik lajan ja an b'a snajtsil a'tel b'a jsak'aniltiki', la kaltik ja iti', ojni i'xuk sniwanil-a man oj sta' k'e' ja xcha'anil slujmal Mejiko', cho jel t'ilan oj ta'x sk'eljel ja slajel sb'aj jchik'iltiki', sok oj cha ta'x k'eljel lek ja k'ulaltik an wa xta'x b'a yoj komon jumasa'.

VI. Oj ajyuk st'ilanil ja stojol lekilal b'a lekil wa'el jumasa', oj ajyuk jitsan sok jel t'ilan oj ya' yip b'a jastalni wa xta'x b'a yoj jkomontik, pe ja'nike jel t'ilan ja b'a yal untik ja iti'.

VII. Oj tojb'uk b'a slekil ja jastal aye' ja moj-aljelal jumasa' b'a tojolchonab'i' sok ja b'a tojolkomon jumasa', sok ja b'a kulane' ek'i' b'a ja'chuk oj yil sb'aje' lek sok lajan oj smojta sb'aje', pe jel t'ilan jun tsome a'tel oj ajyuk ja b'a oj ajyuk smeranil ja lo'il b'a oj koltaxuke' sok ja ya'jel k'e' jun snaje'i ma ja ta wajk'a yal-e' oj stojb'ese ja snaje'i, chomajkil oj b'i'xuk ja snajtsil a'tel b'a st'ilanil b'a yoj komon jumasa', pe

jel t’ilan mi oj ixtalaxuk ja jastik wa xta’x k’eljel ja b’a sut satk’inali’, ja jastik wa xna’xi sk’uljeli’ sok ja jastik a’tel jumasa’ te’y b’a yojol ja komoni’.

VIII. Oj jamxuk ja b’ej b’a oj b’ob’ xchol-e’ ja jas wa sk’ujulane’ ja ixuke’ b’a tojolkomoni’, pe jel t’ilan lajanlajan oj ajyukotik, ja’ni b’a oj k’e’ xchapjel ja a’tel b’a slekilal ja tojolchonab’ sok ja tojolkomon jumasa’; oj ochuke’ sneb’jel ju’un, oj b’ob’ yi’ sk’ab’ ja lu’um ta yujnik’a ye’nxa sb’ajuneji’; ja b’a yaljel jas wa’n k’ujulaxel b’a sle’jel ya’jel kulan ja lo’il jumasa’ wa xko’ yoj jnalantiki’, sok ja spuktesjeli’ sok ja sk’anjel ts’akatal b’a stojol sb’ejlal slekil jsak’aniltiki’.

IX. Oj a’xuk sta’ yip sok oj b’i’xuk ja yak’il tak’in wa xya’ ek’ lo’il b’a oj ajyuk slekilal ja moj-aljelal b’a tojolchonab’ sok b’a tojolkomon jumasa’, la kaltik t’ilan oj k’e’uk ma oj b’i’xuk ja yak’il ja jastik wa xmakuni kujtik b’a oj puktesxuk ja lo’ili’, ja b’a tsamal tojb’el b’eji’, ja tak’in wa spuktes lo’ili’, ja puktesnum ab’al wa xta’x k’eljeli’ sok ja tak’in internet b’a najat wa syama yi’i’.

X. Oj a’xuk kulan sok oj ko’ sb’aje’ ja slekilal ja tojolchonab’ sok ja tojolkomon jumasa’ b’a ja’chuk oj sb’ajuke’, oj ya’ a’tijuke’, oj spuktese’, oj ya’we’ yi’ sb’ejlal sok oj yil-e’ sb’ejlal ja jastik tak’in wa xmakuni kujtik b’a oj puktesxuk lo’ili’, ja tuktukil puktesnum ab’al wa xta’x k’eljeli’ sok ja ajk’ach syamb’al tak’in oj makunuk kujtiki’, b’a ja’chuk oj pilxuk lekil ab’al ja yijlab’ liplun tak’in sb’i’il radyo’elektriko’, ja interneti sok ja jastaltik tojb’elxa’ jani’, pe ja’toni b’ajtan oj makunuk ja tojol-k’umala sok ja jastik wa xna’xi it te’y b’a sk’eljel jsak’aniltiki’.

XI. Jel t’ilan oj i’xuk yab’al ja lo’il jumasa’i’, b’a ja’chuk ja tojolchonab’ sok ja tojolkomon jumasa’ oj yil-e’ sat ja jastik wa xmakuni ja b’a oj puktesxuk ja lo’ili’ sok oj cholxuk yab’ye’ b’a slekil skisjel sak’anil, b’a lajanlajan oj kil jb’ajtik sok b’a slajel sb’aj jchik’iltik, ja’ mi oj ilxuk sat ja k’e’naneli’ b’a ja’chuk oj ilxuk jastal stsamalil ay wa sje’a sb’aj ja tuktukil jakelaltik ja b’a yoj tojolkomon jumasa’.

XII. Oj koltaxuk ja a’tel b’a wa xya’a jan jwa’eltiki’ sok oj koltaxuk ja tojolkomon jumasa’ b’a oj k’e’uk ja slekilali’ b’a ja’chuk oj sta’ k’ot ja stak’ini, chomajkil mi oj yi’ wokol, oj chapxuk a’tel jumasa’, oj a’xuk och jan ja teknolojiya’ sok ja jastal wa xya’teltane’ ja najate’ ja komon jumasa’, b’a ja’chuk oj a’ayb’uk ja jastik wa’n a’teltaxeli’, chomajkil, ja’chni oj i’xuk lajanlajan ja wa’elal jumasa’ te’y sti’ jsatiki’ sok ja jastik wa’n chonjel jan ki’tiki’.

XIII. Oj le’xuk sb’ejlal ja sle’jel lekilal b’a kib’analtiki’ pe jel t’ilan ti’ yoj jnalantik, b’a ja’chuk oj sta’ skoltajel ja tojolkomon jumasa’ sok ja moj-aljelal ma’tik sjipunej kan ja lu’um b’a jul xchonjeli’, ma ti’xa wa x-elye’ ek’ b’a yoj slujmalil Mejiko’ ma yuj ti’ wa xwajye’ b’a jun tuk slujmalil satk’inal, pe ja’nike leka ja oj k’e’ jun lo’il b’a oj skolta ja:

a) Yiljel slekil jastal wa stsoma sb’aje’ ja tojolkomon jumasa’ b’a ti’xani kulan ek’i’ sok ja moj-aljelal ma’tik sjipunej kan ja lu’um b’a jul xchonjeli’ sok cho ti’xa kulan ek’ b’a slujmalil ja Mejiko’;

b) Oj a’xuk yi’ile’ lekil ab’al ja stojol lekilal b’a a’tel jumasa’ ja ma’tik wa xya’telta’an ja alaji’, ja ma’tik ti’ wa x-a’tiji b’a yoj na’itsi’ sok ja ma’tik mixta lekuk ayi’;

c) Oj kelxuk jastal oj tojb’uk ja ta wajk’a ko’ chamel ja ixuke’ jumasa’, cha jelni t’ilan oj koltaxuke’ sok jun chapan a’tel kulan b’a jun sneb’jel ju’un, jastal oj sta’ yip ja swa’el ja yal untiki’, ja yal ak’ixuki’, ja ak’ixi’ sok ja keremtik ma’tik sjipunej kan ja lu’um b’a jul xchonjeli’;

d) Oj k’elxuke’ tik’an tik’an jastal wajume’ yuj ja lom ja’chni wa xyala ja sk’u’jel ab’al b’a stojol sb’ejlal slekil jsak’aniltiki’, sok

e) Oj je’xuk, pe jel t’ilan oj k’u’axuk ja jas wa xyala b’a sjakele’i’, oj le’xuk spuktesjel ja jastal wa xyila ja sk’eljel sak’anili’ sok jastal oj ochuke’ och ja b’a wa xk’otye’ ek’i, b’a ja’chuk oj sta’ yip sb’aj sok ja smoj-aljel sok ja komon jumasa’.

Ja skujlayub’il koltajeli’ oj yal jastal oj k’elxuk ja a’tel jumasa’i b’a ja’chuk, ja moj-aljelal jumasa’ ma’ ti’xani kulan ek’i sok ja ma’tik sjipunej kan ja lu’um b’a jul xchonjeli’ oj ajyuke’ lak’an sok ja Mejiko’ sok oj sta’ skoltajel sb’aje’ sok ja ma’tik te’yto kanele’ kulan b’a pojkiye’ jani.

XIV. Oj job’xuk yi’ile’ ja swinkil najate’ komon jumasa’ ja yajni xwaj k’e’ te’ ja lo’il b’a sJu’unil A’tel b’a yIb’anal Mejiko b’a oj ajyuk sK’i’el ja Lekilali’, sok ja tuktukil a’tel wa xk’e’ b’a slujmalil niwak chonab’ b’a Mejiko, b’a chonab’ jumasa’, sok, ja yajni yi’atani sb’eji’, ja b’a xe’ntik yaman sts’ajkunil lu’umk’inal b’a sLujmalil Niwan CHonab’ sb’i’il Mejiko’, sok, jel t’ilan, oj a’xuk ochuk ja jas wa xyalawe’i sok ja jas chapan jan yujule’i.

XV. Oj le’xuk sb’ejlal jun sjob’jel sok oj ka’ jun jk’ab’tik b’a slekil k’ujolal sok ja moj-aljelal jumasa’ te’y kulan b’a tojolchonab’ ma b’a tojolkomon jumasa’i’, pe ja’ni oj i’xuk ja jas wa xyala ja snajtsil xchapjel lo’ili’, chomajkil ja’ni b’a mi oj ta’xuk mulal ja yajni xwaj ochuk ja ju’un sb’isub’ab’il skujlayub’il lekil sak’anili’ yuj ja lom kechan b’a sjomjel sak’anile’i’, la kaltik ja iti’ ti’ni elel b’a xe’ntik yaljel lo’il XIII b’a sPiljel lo’il A, b’a yajtab’ ju’un iti’.

Ja Kamara b’a Diputado b’a Niwan TSomjel b’a wa xCHapxi sKujlayub’il jLekilaltiki’, ja tsome a’tijum b’a k’ela ju’un wa xta’x b’a slujmalil niwak chonab’ b’a Mejiko’ sok ja snajtsil b’a wa x-a’tiji ma’tik ay xcholi’, ja b’a slujmal wa xko’ ja lo’il jumasa’i’, jelni t’ilan oj yil-e’ jastal oj ajyuk chapan ja spiljel tak’in ch’akxi b’a yajni xwaj ch’akuk ja jab’ili’, sok oj yil-e’ ja moj-aljelal jumasa’ (b’a tojolchonab’ sok b’a tojolkomon jumasa’) jastaltik wa x-a’teltaxi, b’a ja’chuk ye’nle’ oj sta’e’ yi’ ya’tel ja tak’ini sok oj xch’ak-e’ ele, pe jelni t’ilan oj yi’e’ yab’al ja jas wa xyala ja skujlayub’il koltajeli’.

Mok ta’x yixtalajel ja stojol lekil it te’y ts’ijb’ub’al ili’, la kaltik ja it wa xko’ sb’aj b’a slekil ja moj-aljelal jumasa’, ja skomone’i, ja tojolchonab’ jumasa’, yujk’a junxta yab’ale’ sok ja yenle’i, jelni t’ilan lajanlajan oj ajyuk ja stojol lekile’a, pe ja’ni oj i’xuk ja jas wa xyala skujlayub’il koltajeli’.

C. Ja CHa'an sKujlayub'il lekilal iti' wa xyila slekil ja tojolchonab' sok ja tojolkomon sokan apromejikano' jumasa', chikan jasa'a ja jastal wa sle'a stoyjele'i, yuj ja lom ja'chni kulan sokan yaman ay ja jsak'aniltik ja b'a jLujmaltik Mejiko'. T'ilan te'y sk'ab'e' ja stojol lekil te'y cholub'al kan ja b'a yajtab' ju'un iti', b'a ja'chuk oj k'e' te' tsamal sok oj skis sb'aje' ja moj-aljelal jumasa', yuj ja lom ja'chni te'y ts'ijb'ub'al b'a CHa'an sKujlayub'il lekilali', chomajkil ja jastal wa xkila jb'ajtiki' b'a me'y makumani' jel t'ilan ti' oj sje' sb'aj b'a jun sutanal CHa'an sKujlayub'il lekilal wa sje'a me'y nikjelal sok b'a ke'ntik wa xjna'atik jas oj jk'ultik ja b'a jaman b'eji', b'a ja'chuk oj el k'ot lek ja jastal wa xjtsoma jb'ajtik ja b'a slujmal Mejiko'.

Ja tojolchonab' jumasa' sok ja tuktukil tojolkomon apromejikana' wa x-ochye' ju'un yuja lom moj-aljelale'xa'i, a'ma te'yuk ja spojkelale' b'a sutanal lu'um sb'i'il Africa, ja'toni ochye' jan ja yora ek' ja wokol najate' sb'i'il kolonial, la kaltik tukni ja jastal wa stsoma sb'aje'a, tukni lek ja jastal wa syamawe' ja tak'ini', ja jastal wa xyilawe' ja sle'jel jlekilaltiki' sok ja jastal wa sta'awe' ja sk'eljel sak'anile'i, ma chikanxa jasa'a, sok wa sje'awe' yaljel ja sak'anile' ke tuk ja jastal wa stsoma sb'aje'i.

Ja tojolchonab' jumasa' sok ja tuktukil komon apromejikana' ochele' ju'un yuj ja lom ye'nxa wa xyilawe' jas oj k'ulxuk ja b'a sti' sat ja stojol lekilal b'a kib'analtiki', wa xb'ob' yujule' sna'jel sk'ulajel stojolil lo'il jumasa' yuj ja ye'nle'ni sb'ajuneje' ja jastika. CHomajkil, ay yi'uneje' stojol lekil b'a:

I. Skoltajel sk'eljel ja sna'jel sk'eljel sak'anil b'a sjakele'i, ja jastal ayotiki', ja jastal wa xle'xi sje'jel ja jastik wa xjna'atiki' sok ja jastik sb'ajunej ja slujmal tojolkomon jumasa', ma wa xta'x k'eljel ma yuj kechan wa xna'xi sb'aja, sok ja jastik sb'ajajel b'a kib'analtiki', pe ja'ni yuj ja lom ja'ch chapan ja b'a skujlayub'il koltajeli'.

II. Ja sje'jeli', ja sna'jel k'inali' sok ja stalnajel ja jastik wa xna'xi'i, wa'nni xya' sta' slekil ja jastik ch'akta ek' jan ja b'a slujmal Mejiko'a sok ja jastik tuktukil jakelaltik ja b'a slechanal sLujmal Mejiko', la kaltik yujni ti' oj och kan b'a jastal k'ulub'al b'a skajkajil A'tel jumasa' b'a sLe'jel sNeb'jel Ju'un b'a sLujmalil Mejiko, sok

III. Oj ajyuk ochel ja b'a wa xtojb'i jastik junuki' sok ja b'a oj ochkotik ju'uni', ma b'a jas wa xcholxi, b'a sts'ijb'ajel ajtab', b'a ya'jel och ju'un jaye' ja moj-aljelal jumasa' sok ja yajni wa x-ajyi ek'el sjob'jel jaye' moj-aljelali', la kaltik ti'ni elel yaljel b'a snajtsil xchapjel a'tela sok ye'nle'ni ja snajtsil ju'un ita oj sje'e' jastal tojb'ela, jastal oj k'ulxuk yi' sok jastik junuk oj i'xuk ja b'a oj och ju'un ja b'a jakeli' sok jastal wa sk'ana oj na'juk sb'aj.

D Ja CHa'an sKujlayub'il lekilal iti' wa xyila slekil, sok ja Iluman b'a jLujmaltik Mejiko' wa xyala ke ay stojol lekil ja ixuke' te'y kulane' b'a jun tojolkomoni' sok ja ixuke' apromejikana' b'a ja'chuk oj yala jas wa x-ek' sk'ujuli', sok jelni t'ilan lajanlajan oj ajyuke' ja yajni wa xk'e' xchapjel ja sle'jel slekil ja tojolchonab' sok ja tojolkomon jumasa'; jel t'ilan oj yal ja jas wa x-ek' sk'ujul b'a yoj snalan ja moj-aljelali'; ja spuktesjel ja stojol lekil b'a oj ochuke' ja sneb'jel ju'uni', ja b'a snajtsil an jumasa', ja b'a oj sta' xe'nuk ja slu'umi', sok ja b'a oj yi' sk'ab' ja lu'um ja ta yujnik'a ye'nxa sb'ajuneji', sok spetsanal ja jas wa xyala ja stojol sb'ejlal slekil jsak'aniltiki'.

Oj ilxuk slekil sok oj a’xuk sta’ stojol lekil ja alats jumasa’, ja untiki’, ja keremtik ak’ixuk b’a tojolkomon jumasa’ sok ja ixuk-winke’ apromejikano b’a ja’chuk oj ochuke’ iljel lek, pe jel t’ilan oj k’umajuk b’a sk’umal, b’a ja’chuk oj yi’ merana ja stojol lekil b’a oj ochuk ja sneb’jel ju’uni’, b’a snajtsil an jumasa’, b’a teknologiya’, b’a sje’jel jastali’, b’a jas wa sna’a te’y b’a sk’eljel s-sak’anile’i, ja tajnel jumasa’ sok ja b’a oj je’xuk yi’ile’ ja a’tel jumasa’, sok tuktukil jastik. CHomajkil, ja’ni b’a mi oj ilxuk slekil ja ijnaneli’, ja k’e’naneli’, ja ixtalaneli’, pe ja’nike mas t’ilan ja mi oj ajyuk ja yixtalajel jb’ak’teltiki’ yuj ja lajanlajan kab’altiki’ sok tuktukil ja jastal julel jsak’aniltiki’, chomajkil, oj k’ulxuk jun sle’jel jlekilaltik b’a mi oj ajyuk mas ja yu’jeli’ ma ja smab’jel kistaltik tuktukil may wa sjoma kolomtiki’, pe jel t’ilan ti’ oj ta’x yiljel b’a’ sjakel sak’anil.

Ja sLechanal sLujmalil Mejiko’, ja slujmalil niwak chonab’ jumasa’ sok ja chonab’ jumasa’ oj yi’e’ sk’ab’ ja jastik lek oj k’ulaxuk ja b’a oj el smeranil ja stojol lekil te’y ts’ijb’ub’al b’a CHa’an sKujlayub’il lekilali’ b’a ja’chuk oj ch’ayuk ja k’e’naneli’, ja ilk’ujulaneli’, ja ijnanel sok ja lom ay mi la’iljitik kan ja b’a yoj lo’ili’, yuj ja jelni wa x-ek’ ja b’a yojol ja tojolchonab’ sok ja b’a tojolkomon jumasa’a, chomajkil jel wa x-ek’ sb’aje’ ja ixuk-winik apromejikano jumasa’.

Ja skujlayub’il koltajel b’a kib’analtiki’ jel t’ilan oj stojb’es ja skujlayub’il lekilali’ sok ja jastik oj makunuk ja b’a oj sta’ stojol ja sk’u’ajel ab’ali’, sok ja ya’teltajel sje’jel ja stojol lekil te’y b’a tojolchonab’i, b’a tojolkomon jumasa’ sok ja b’a ixuk-winke’ apromejikano’, yuj ja lom ja’chni wa xta’x ja b’a CHa’an sKujlayub’il lekilal it-a.

Ja cha’an skujlayub’il lekilal sok ja skujlayub’il koltajel jumasa’ te’y b’a slujmalil niwak chonab’ sb’a Mejiko’ oj ya’we’ ko’uk ja yip a’teli’ sok jastal oj ki’tik sb’ej ja b’a oj ajyuk smeranil ja a’tel te’y ts’ijb’ub’al b’a yajtab’ ju’un iti’, la kaltik, chikanni b’a’y na’its oj chapxuk ja lo’ila.

Ek’umb’ej ab’al

Sb’ajtanil.- Ja xCHoljel ju’un it te’y iti’, oj sta’ yip b’a sb’ajtanil k’a’uj b’a yajni xwaj pukxuk ja b’a Diario Oficial de la Federación.

Schab’il.- Ja yajni xwaj a’xuk yip ja xCHoljel ju’un iti’, wa xch’ak kusxuk kan ja jastik mi xya’a slekil ja b’a xCHoljel ju’un iti’.

Yoxil.- Ja Niwan TSomjel b’a wa xCHapxi sKujlayub’il jLekilaltiki’, oj yal ke ayto b’alun winke’ k’a’u jaman, man yajni x-och yip ja xCHoljel ju’un iti’, oj ya’ jan ja skujlayub’il koltajel b’a yib’anal ja ju’un jumasa’, chomajkil oj kan laman sk’eljel ja sutanal ja sju’unil skujlayub’il koltajel it wa xmakuni’i, b’a ja’chuk oj cha a’xuk sta’ sb’aj sok ja xCHoljel ju’un iti’.

Schanil.- Ja yIp CHa’an cholal b’a sNiwakil slujmal Mejiko’ jel t’ilan oj le’xuk stojb’esjel ja niwan ju’un ja ta yujnik’a ja’ch wa xk’anji ja b’a snajtsil niwak ju’uni’, b’a ja’chuk oj ajyuk ja lekil sk’umjeli’ sok oj a’teltaxuk ja stojol lekil b’a tojolchonab’ jumasa’, b’a tojolkomon jumasa’ sok ja b’a ixuk-winke’ apromejikano yuj ja lom te’yni ts’ijb’ub’al b’a ju’un iti’; ja’ yuj tak, jel t’ilan kechan b’alun winke’ oj ek’uk ja yajni x-och ja ju’un skujlayub’il koltajel it yuj ja lom ja’chni wa xyala ja xCHoljel ju’un ita.

Sjo’il.- Ja ma’tik ochel xchol ja b’a yoxil skajil ja b’a wa x-ajyi kulan ja Olomali’, sok ja b’a jastik wa sna’awe’i, jel t’ilan oj stojb’ese ja skujlayub’il lekilal b’a oj ajyuk tsamal ja jastik wa xta’x ja b’a ke’ntik wa xjna’atik jas oj jk’ultik ja b’a jaman b’eji’ sok ja b’a ye’n oj sna’e’ jastal oj ajyuk slekilale’ ja tojolchonab’i’ ja tojolkomon jumasa’ sok ja ixuke’ apromejikana’, pe ja’ni

ja b’a sutanal ja tsomjel te’y ts’ijb’ub’al b’a CHa’an sKujlayub’il lekilala; chomajkil, oj k’elxuk slekil yuj ja lom ye’nle’ni ay yi’oje’ ja stojol lekil jumasa’ sok ja stojol lekil b’a tsamal slekilale’i’; ja’ yuj tak, ayto b’alun winke’ k’ak’uj ik’ub’al, ja man b’a yajni xwaj och sta’ yip ja xCHoljel ju’un iti’.

Swakil.- Ja yajni xwaj k’epxuk ja jastik wa x-el jani’ yuj ja lom ja’chni wa xyala ja tojb’el niwan ju’un te’y ts’ijb’ub’al b’a xCHoljel ju’un iti’, ti’ oj ajyuk ja a’tel b’a yoj snalan ja tak’in k’epub’ali’, ja it elel jan yaljel b’a Kamara b’a Diputado ja b’a it nolub’al ja tak’in it yujni ja’ wa x-i’xi b’a oj b’ob’ xch’akjeli’; yujk’a oj le’xuk jastal oj tojb’uk t’un smoj ja jastal tojb’el ja snajtsil ju’un b’a ma’tik wa xya’a jk’ab’tik ja ju’uni’, jel t’ilan ti’ oj ajyuk ja lo’il b’a chapub’al ju’un wa xko’ jb’ajtik, ja’ yuj mini oj b’ob’ jamxuk mas ja sniwakil ja janek’xani ak’ub’al ja tak’in b’a ti’xa ay sk’ab’e’i’ yuj ja lom mixani te’yuk b’a ejersisio fiskali’.

Sjukil.- Ja yIp CHa’an cholal b’a sNiwakil slujmal Mejiko’ oj sk’el jastal oj ajyuk ja chapan lo’il b’a skujlayub’il a’tel it te’y ochel ja b’a xCHoljel ju’un iti’, chomajkil oj sutxuk b’a sk’umale’ ja moj-aljelal wa xta’x b’a najate’ komon jumasa’ sok oj cha yal ke oj puktesxuk yuj ja lom ja’chni wa xk’anxi’i’.

Swaxakil.- Ja b’a oj k’ulaxuk toj ja sutjel lo’il it te’y b’a xCHoljel ju’un iti’, jel t’ilan ja’ oj k’elxuk ja jas wa xyala ja CHa’an sKujlayub’il lekilal b’a sLe’jel jlekilaltik b’a xCHonab’il TSomjel b’a Mejiko, sok cha jel t’ilan oj k’elxuk ja chapan lo’il b’a sk’eljel sak’anil b’a yib’anal sut satk’inali’, pe ja’itani ta yuj ochel xchapjel ja Iluman b’a jlujmaltik Mejiko’, sok cha oj k’elxuk ja jastal wa xyala ja ju’uni’.

B’a sLujmalil Niwan CHonab’ sb’i’il Mejiko, b’a yajtab’ 29 sb’a setyembre b’a 2024. - Sen. Gerardo Fernández Noroña, Olomal. - Dip. Ifigenia Martha Martínez y Hernández, Olomal. - Sen. Verónica Noemí Camino Fajard, Ak’a k’e’ ju’un.- Dip. Nayeli Arlen Fernández Cruz, Ak’a k’e’ ju’un.- Sjisulab’il.”

Ja b’a oj k’ot smeranil ja jas te’y ja b’a xe’ntik yalje lo’il I b’a Yajtab’ ju’un 89 ja it wa xta’x b’a CHa’an sKujlayub’il lekilal b’a sLe’jel jlekilaltik b’a xCHonab’il TSomjel b’a Mejiko, sok ja b’a oj puktesxuk sok ja b’a oj le’xuk sk’eljeli’, wa xka’ el jan ja xCHoljel ju’un iti’, b’a sNajtsil ja Yip CHa’an cholal b’a sNiwakil slujmal Mejiko, sb’a sLujmalil Niwan CHonab’ sb’i’il Mejiko, b’a 30 yajtab’ ja setyembre b’a 2024.- Andrés Manuel López Obrador. Sjisulab’il.- Ja ma’ wa’n a’tel ja b’a sNajtsil b’a wa x-och kulan ja ma’ Olomali’, Luisa María Alcalde Luján.- Sjisulab’il.